

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Frisprog mod H. H. Hr. Biskop Mynsters Forslag til en ny Forordnet Alterbog Mit Frisprog og 'de saarede Hjerter'

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Frisprog mod H. H. Hr. Biskop Mynsters Forslag til en ny Forordnet Alterbog Mit Frisprog og 'de saarede Hjerter'", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Aarhus Universitet, Det Teologiske Fakultet. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1839_640-intro-shoot-idm209.pdf (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Polemikken mellem Mynster og Grundtvig

Grundtvig og Mynster, som faktisk var i fjern familie med hinanden, var ikke på god fod. Forholdet mellem de to halvbrødre havde været anspændt i mange år, før ritualdebatten begyndte. Grundtvig opsøgte som ung flere gange Mynster, som dog ikke rigtig ville vide af ham. Bl.a. kom det til et sammenstød mellem dem i 1812, da Grundtvig bad Mynster om at aflægge regnskab for sin tro (se Breve 1, s. 98-111). Mynster brød sig hverken om Grundtvigs frembusende facon eller hans teologi, som han fandt pietistisk. Han slog Grundtvig i hartkorn med J.C. Lindberg og de gudelige forsamlinger, som han nærede stor aversion imod. Efter at Mynster var blevet biskop, var der kommet yderligere spændinger til. Grundtvig var i disse år tilknyttet Frederiks Tyske Kirke (fra 1901: Christians Kirke), hvor han siden 1832 havde haft lov til at prædike ved aftensangen for sine tilhængere, men han måtte ikke forvalte sakramenter og kirkelige handlinger. Han havde i 1838 søgt Mynster om tilladelse til at konfirmere sine egne sønner i Frederikskirken, men havde fået afslag (Rasmussen 1999, s. 158 f.). Året efter, den 9. juni 1839, fik Grundtvig dog et egentligt præsteembede i Vartov.

Grundtvigs *Frisprog* mod Mynsters forslag

Grundtvigs svar til Mynster var ikke blot en artikel, men et selvstændigt stridsskrift på i alt 160 sider med titlen *Frisprog mod H. H. Hr. Biskop Mynsters Forslag til en ny Forordnet Alterbog* (herefter *Frisprog*). Det består af en gennemgang af stort set alle punkter i Mynsters forslag. Som Anders Pontoppidan Thyssen har udtrykt det, "gennemheglede" Grundtvig Mynsters forslag fra først til sidst (1983, s. 275).

Grundtvigs hensigt var at forsvare den gamle ritual- og alterbog og især at kæmpe imod, at Mynsters nye ritual skulle blive indført som et *forordnet, ufravigeligt* ritual. Grundtvig misbilligede "*aldeles*" Mynsters forslag (Grundtvig 1839, s. VI). Det var at betragte som et nymodens påfund af Mynster modsat det eksisterende ritual, som havde været kirkens gennem århundreder og udtrykte "hvad der almindelig ansaaes for *Oldchristeligt*" (s. 10). Det var især ritualen *som tvang*, der var problemet for Grundtvig (se især s. 1-23). Mynsters ritual ville, hvis det blev forordnet, komme til at udgøre en stramning af de åndelige bånd om såvel folkets tro og samvittighed som om præsternes embedsførelse, og der ville fremover blive mindre frihed i kirken: "naar nu Hr. Biskop *Mynsters* ny Alterbog skulde forordnes til at følges, Rub og Stub, ufravigelig, da var det ingenlunde blot en forandret Byrde, men et *nyt Aag*, hvori vi Alle spændtes" (s. 10). Grundtvig henviste advarende til situationen i Preussen (s. 13 f.). Her havde man i 1822 indført et nyt ritual med et stærkt ensrettende præg, den såkaldt 'preussiske Agende', som mange var utilfredse med. En menighed i Schlesien havde ligefrem valgt at træde ud af statskirken og danne en fri menighed, trods repressalier fra statens side. Ritualtvang kunne altså føre til kirkeligt skisma.

Hovedtankerne i *Frisprog* var egentlig de samme, som Grundtvig havde fremført flere gange i løbet af 1830'erne, særligt i *Den Danske Stats-kirke upartisk betragtet* 1834, som blev skrevet som reaktion på den nyligt nedsatte ritualkommission, se indledningen her. Det, Grundtvig grundlæggende set ønskede, var en fri statskirke, der alene var en statslig juridisk-økonomisk ramme om de enkelte menigheders og præsters liv. I en sådan fri kirke skulle der være præstefrihed, dvs. frihed i dogmatiske såvel som liturgiske spørgsmål, og ved ritualerne skulle der være valgfrihed mellem gamle og nye formularer (såkaldt 'dobbelte formularer'). Forudsætningen for denne udstrakte frihed var, at man løste sognebåndet, sådan at intet sognebarn skulle være bundet til en præst, der forvaltede ritualerne på en uacceptabel måde, men alle kunne blive betjent efter deres tro. Kun sådan en frihedsordning kunne "redde Statskirken fra at blive en Landeplage" (s. 23). Disse synspunkter præsenteres i *Frisprogs* første kapitel og resumeres igen i det sidste under overskriften "Den gyldne Middelvei" (s. 134-149). Her siger Grundtvig, at det ikke vil være rigtigt af staten at indføre Mynsters ritualforslag som en middelvej mellem de nymodens og de gammeldags, mellem det clausenske og det grundtvigske standpunkt. Den middelvej, man burde søge i kirken, var snarere den, der går mellem frihed og trældom, og den kunne opnås ved bl.a. valgfrihed i ritualspørgsmål.

Af de mange konkrete emner, som Grundtvig behandlede i sit stridsskrift, skal her behandles de tre vigtigste.

Dåbsritualet

Dåbsritualet i Mynsters forslag var det, der faldt Grundtvig mest for brystet. Efter hans mening havde

Mynster frataget kirken dens dåb og opfundet en "splinterny" og "nymodens" dåb i stedet (s. 23 og 26). Med Mynsters erklærende dåbsformular i stedet for den gamle tilspørgsel mente Grundtvig, at barnedåben som pagt blev ophævet. Barnedåben var nu "uden Pagt" og uden "Forsikkring" om nyt og evigt liv (s. 28). Og for Grundtvig var pagtstanken som nævnt helt central. Dåben var Guds løfte til barnet, som skulle gælde hele livet i kraft af den pagt mellem Gud og barnet, der indstiftedes i dåben, og som gjorde den døbt til en del af menigheden. Grundtvig pegede desuden på, at Mynsters udeladelse af ordet genfødsel i bønner efter dåben var i strid med statskirkenes lutherske bekendelsesgrundlag (*Confessio Augustana*, artikel 2). Mynsters dåbsritual var altså efter Grundtvigs mening både "uapostolisk" og "uluthersk" (Grundtvig 1839, s. 3).

Grundtvig var ikke ene om at protestere mod Mynsters dåbsformular. Mange af biskopperne var også imod den (Rasmussen 1999, s. 156).

En tredje tekstrække

Et andet kritikpunkt i *Frisprog* var forslaget til en tredje tekstrække. Netop dette punkt ved Mynsters forslag blev rost af stort set alle andre, men Grundtvig indvendte, at det var for uorganisk og atomistisk, fordi det klippede tekster op i usammenhængende bidder (Grundtvig 1839, s. 94). Hvis man endelig skulle have tre tekstrækker, foreslog han, at man lavede en historisk, en dogmatisk og en moralsk række. Grundtvig var desuden imod forslaget til tekstrækken, fordi den ikke rummede nogen af Jesu undere og ikke tog hensyn til de kirkelige højtider. Han skrev polemisk, at et år med anvendelse af tredje tekstrække ville blive et "Messefalds-Aar" (s. 91), dvs. et år, hvor der ville komme så få mennesker til gudstjenesterne, at disse måtte aflyses.

Bispevielsen

Et af de hårdeste angreb på Mynster satte Grundtvig ind vedrørende ritualer for bispevielse. Grundtvig var i løbet af sine tre Englandsrejser i årene 1829-1831 blevet inspireret af den anglikanske kirkes Oxfordbevægelse, bl.a. i synet på bispevielsen. I *Frisprog* talte han således om, at anglikanerne var i besiddelse af "den ægte Bispe-Vielse" (s. 126), fordi deres bispeembede havde såkaldt apostolsk succession, dvs. indgik i en ubrudt række af indviede biskopper, som kunne regnes helt tilbage til apostlene. Protestanterne derimod havde mistet denne succession ved reformationen, hvor det var Johannes Bugenhagen, som ikke selv var indviet, der ordinerede de danske 'superintendenter' – en betegnelse, man brugte om biskopper i deres egenskab af tilsynsmænd i årene efter reformationen. Hvor den apostolske succession manglede, fandtes der efter Grundtvigs mening ingen ægte biskopper. Han kunne derfor skelne mellem biskopper i statskirkelig betydning (fx de danske) og biskopper i åndelig og oldkirkelig betydning, og som præst i den danske statskirke regnede Grundtvig sig åndeligt set fri i relationen til sin biskop. Mynster var ganske vist statskirkeligt set biskop, men åndeligt set var han kun præst (Grundtvig 1839, s. 130). Et synspunkt, der må siges at underminere Mynsters autoritet.

Grundtvig afviste dog 'oxfordernes' opfattelse af bispeembedet som en del af en hierarkisk kirkestruktur og stillede spørgsmål ved opfattelsen af bispeembedet som et embede med åndelig magt og myndighed i kirkesager. Af den grund glædede han sig faktisk over, at den danske kirke *ikke* havde et sådant bispeembede (1839, s. 130 f.). Med tiden kom Grundtvig til at tage endnu kraftigere afstand fra idéen om apostolsk bispevielse i uafbrudt succession. I 1855 omtalte han den som "den tommeste af alle Indbildninger" (Rasmussen og Riising 2008, s. 95, se også Grell 1995, s. 61-65).

Den polemiske form

Frisproget var i sin form meget polemisk, sådan som Grundtvig ofte var det, når han gik ind i en teologisk eller kirkelig debat (jf. Thaulow 2018, s. 227-234). Grundtvigs polemiske stil og fremgangsmåde blev mødt med ærgrelse og kritik, ikke kun hos Mynster. Dennes bispekollega Nikolai Fogtmann udtrykte sig sådan, at Grundtvig i *Frisprog* vel havde ret i "nogle Poster", men uret i "alle Maader" (jf. *Dansk Biografisk Lexikon* (1887-1905), bind 12, s. 13). I ritualsagen fremkom imidlertid også et forsvar for Grundtvigs polemik. Præsten Victor Bloch udgav i 1840 artiklen "Sammenstilling af Hr. Pastor Grundtvigs Frisprog og Hr. Biskop Mynsters Oplysninger med Hensyn til den polemiske Form" (1840). Bloch beklagede, at læsere af polemik

har tendens til at glemme sagen pga. den stødende form, og ingen "lider mere herunder, end Grundtvig", som får "Skam til Tak for velmeent Tale" (s. 230). Han synes, at man må kunne undskylde Grundtvigs grove stil, fordi han er brændende i ånden og er "en ærlig og djærv Dannemand, som mener, hvad han siger, fordi det just er hans Skik altid at sige sin Hjertens Mening" (s. 236).

Mynsters svar

Mynster svarede sine kritikere – især Grundtvig – med skriftet *Oplysninger angaaende Udkastet til en Alterbog og et Kirke-Ritual for Danmark* i 1840. Her forsøgte han at gendrive mange af Grundtvigs beskyldninger. Han var irriteret over Grundtvigs grove angreb og over hans urimeligheder og selvmodsigelser. På visse punkter kom han dog Grundtvig i møde. Han tilbød fx at gå tilbage til den gamle tilspørgsel ved dåben (Mynster 1840, s. 36), og han ville også gerne tillade, at der kunne blive frit valg mellem de tre tekstrækker, hvis flertallet af præsterne ønskede det (s. 25). Helt ubøjeelig var Mynster altså ikke (se Rasmussen 1999, s. 167).

Spørgsmålet om bispevielsen tog Mynster op i sin latinske landemodetale i 1840. Det fremgår af den, at Mynster regnede Grundtvig for fanatiker og nærmest romersk-katolsk, fordi han var så sakramentalistisk og nægtede den protestantiske bispevielses gyldighed pga. den manglende apostolske succession. Mynster gjorde det klart, at der kun fandtes én ordination til præster med ord og bøn – ikke en særlig bispeordination som led i et kirkeligt hierarki. Det afgørende ved indvielsen til såvel præst som biskop var ikke håndspålæggelsen, men bønnen. Ordinationen var ikke en egentlig indgydelse af ånd, sådan som katolikkerne mente. Når kirken kaldte sig apostolsk, var det ikke på grund af en ubrudt bispeindvielse siden apostlene, men alene pga. den apostolske lære. En oversættelse og introduktion til Mynsters landemodetale kan findes hos Rasmussen & Riising 2008, se også Rasmussen 2002, s. 79-84.